

**UCHWAŁA NR LXI/367/2023
RADY GMINY NIWISKA**

z dnia 25 sierpnia 2023 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Niwiska na lata 2023 - 2026”.

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r., poz. 40 ze zm.) oraz art. 87 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r., poz. 840 ze zm.) po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Rada Gminy Niwiska uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Niwiska na lata 2023 – 2026, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

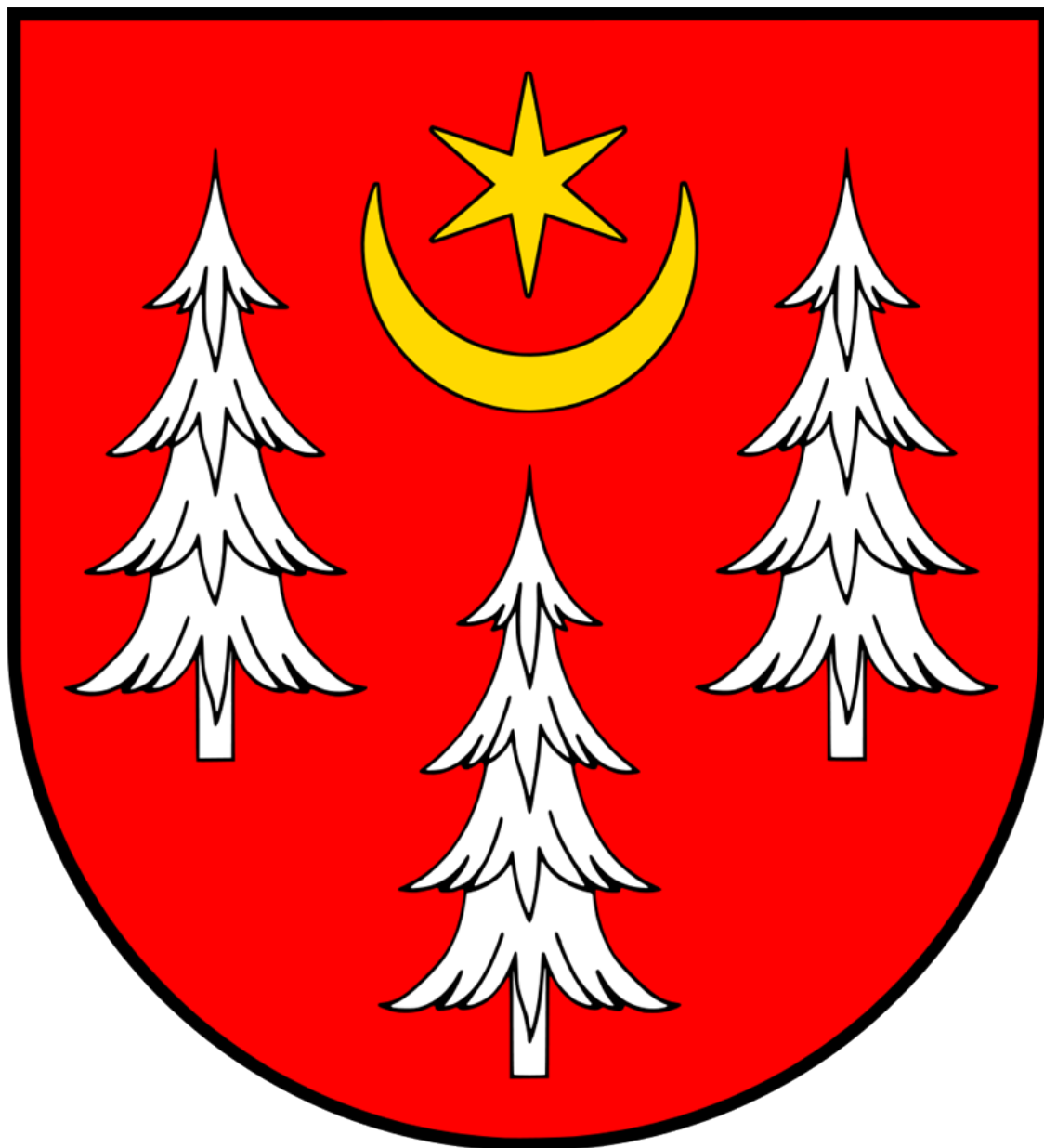
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Niwiska.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia, a „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Niwiska” podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodniczący Rady Gminy

mgr Robert Róg

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY NIWISKA NA LATA 2023- 2026

Niwiska, 2023

Spis treści

I. Wstęp.....	3
II. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	3
III. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	4
IV. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	4
1. Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022-2025.....	4

2. Studium ochrony wartości kulturowych i krajobrazu dla gminy Niwiska.....	4
3. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Kolbuszowskiego na lata 2022-2030.....	5
V. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	5
1. Rys historyczny Gminy Niwiska.....	5
2. Położenie geograficzne Gminy Niwiska.....	6
3. Zabytki Gminy Niwiska wpisane do rejestru zabytków.....	6
4. Wykaz obiektów zabytkowych w Gminie Niwiska wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.....	8
5. Archeologia.....	9
VI. Diagnoza stanu obiektów zabytkowych w Gminie Niwiska.....	9
VII. Cele Programu opieki nad zabytkami.....	10
VIII. Postanowienia końcowe.....	11

I. WSTĘP

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami na gminy nałożony został obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały, dokument ten stanowi element polityki samorządowej. Jego opracowanie stanowi wyraz troski władz samorządowych oraz mieszkańców gminy o stan dziedzictwa kulturowego i jego potrzeby.

Materialne dziedzictwo gminy Niwiska wraz z bogatymi zasobami przyrodniczymi tworzy harmonijny obraz krajobrazu kulturowego. Lokalne zabytki są cennym elementem kultury, świadkami życia ludności wiejskiej. Krajobraz kulturowy gminy Niwiska w niezaprzeczalny sposób buduje świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Celem poniższego *Programu Opieki nad Zabytkami* jest aktywne i skuteczne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego gminy poprzez wyznaczenie podstawowych kierunków działań i budowanie spójnej polityki ochrony zabytków w perspektywie wieloletniej. Oczekiwany rezultatami będą poprawa stanu zachowania zabytków, wyeksponowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz wykorzystanie zabytków na potrzeby turystyczne, społeczne i gospodarcze. Program dzięki podejmowaniu planowych działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami ma służyć szeroko pojętemu rozwojowi i promocji gminy, również w zakresie planowania przestrzennego, turystyki czy ochrony środowiska.

Głównymi adresatami *Programu* jest społeczność lokalna, bezpośrednio zainteresowana polepszeniem stanu zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego. Dotyczy to przede wszystkim obecnych oraz przyszłych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, animatorów życia kulturalnego, lokalnych wspólnot, jak również władz samorządowych gminy, posiadających rzeczywiste instrumenty ochrony zabytków.

Program opracowany został na cztery lata i będzie cyklicznie aktualizowany. Dwa lata od ogłoszenia w dzienniku urzędowym wójt sporządzi sprawozdanie z jego wykonania, które przedstawi radzie gminy. Prowadzony w trakcie realizacji programu monitoring, umożliwi uwzględnianie nowych uwarunkowań prawnych, społecznych i gospodarczych oraz sprecyzowanie lub modyfikację założonych celów.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek ochrony i opieki nad zabytkami wynika z faktu objęcia ich ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (Konstytucja RP, art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86). Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z dnia 23 lipca 2003 r.

Obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy gminne wynika z zapisów Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r., poz. 840 ze zm.). Artykuł 87 tej ustawy określa obowiązek sporządzania takiego programu raz na cztery lata, wskazuje potrzebę zaopiniowania go przez wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz sporządzenia sprawozdania z jego wykonania po dwóch latach. Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Niwiska na lata 2023–2026 stanowi element polityki samorządowej dotyczącej ochrony zabytków na najbliższe cztery lata. Zadania

sformułowane w niniejszym programie w dużej części wpisane są w projekty związane z rewitalizacją wybranych obszarów i wynikają z przyjętych przez Gminę Niwiska programów inwestycyjnych.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obowiązek opieki nad zabytkami nakładają na samorządy ustawy:

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym w art. 7 wśród zadań własnych gmin wymienia sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy samorządowe obowiązek:

- w art. 19 i 20

Uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

- w art. 22 ust. 4

Prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

- w art. 32 ust. 2, ust.3

Przekazania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie nie dłuższym niż 3 dni przyjętego zawiadomienia o odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem lub zabytkiem archeologicznym.

- w art. 87

Sporządzania na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1. Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022-2025.

W Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Podkarpackiego w punkcie 4.3.4. *Architektura rezydencjonalna* został wymieniony zespół dworski w Niwiskach jako przykład XIX wiecznej rezydencji. W punkcie 1.4.9. *Budownictwo przemysłowe* wymieniono jako przykład zabytkowy spichlerz w Niwiskach. W przedmiotowym Programie zwrócono również uwagę na polichromię wnętrza dworu w Niwiskach, wykonaną przez Karola Józefa Frycza opisaną w punkcie 1.4.1. *Architektura rezydencjonalna – wystrój i wyposażenie*.

2. Studium ochrony wartości kulturowych i krajobrazu dla gminy Niwiska

Rozdział V Studium określa zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Ustalono również następujące strefy ochrony:

- Strefa „A” – obejmuje zespół dworsko – parkowy Hupków w Niwiskach, oraz kościół p.w. św. Mikołaja w Niwiskach,
- Strefa „O” – obejmuje obszary po nieistniejących założeniach dworsko – parkowych w Kosowach, Przyłęku i Trześni.
- Strefa „E” – obejmuje obszar pomiędzy drogą prowadzącą przez wieś, a założeniem dworsko – parkowym Hupków w Niwiskach od strony południowej; obszar w otoczeniu Kościoła w Niwiskach i obszar wokół relikwii po nieistniejącym założeniu dworsko – parkowym i folwarcznym w Trześni.

3. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Kolbuszowskiego na lata 2022–2030

W Strategii zaprezentowana została wizja, misja oraz cele strategiczne i operacyjne przewidziane do realizacji we wskazanym okresie jej obowiązywania, wraz ze wskaźnikami ich osiągnięcia. W punkcie 2. Sport, rekreacja, turystyka oraz kultura wyszczególniono zespół Dworski w Niwiskach. Wskazane rekomendacje dla

realizacji polityki przestrzennej Partnerstwa Kolbuszowskiego realizowane będą m.in. poprzez działania oraz projekty strategiczne wskazane w niniejszym dokumencie *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego dla Partnerstwa Kolbuszowskiego na lata 2022–2030*. Utrzymanie w dobrym stanie występujących na terenie obszaru licznych zespołów i obiektów zabytkowych, będących świadectwem historii i tradycji. Należy chronić zachowane elementy dziedzictwa kulturowego oraz wykorzystać zachowane układy zabudowy i obiekty, które utraciły historyczne funkcje, przystosowując je do nowych, współczesnych potrzeb. Ponadto w Strategii w punkcie 3.1.2.3 wskazano kierunek działań: odnowienie lub poprawa stanu zabytkowych obiektów budownictwa tradycyjnego.

V. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

1. Rys historyczny gminy Niwiska

Zarys dziejów Najstarsze ślady pobytu człowieka na terenie gminy odkryto na stanowisku wydmy w Przyłęku Dolnym. Były to pochodzące najprawdopodobniej z mezolitu, czyli środkowej epoki kamienia (około 7900 - 4200 lat p.n.e.) drobne narzędzia (tzw. mikrolity) i okrzeski wykonane z popielatego i biało nakrapianego krzemienia świciechowskiego. Prawdopodobnie reprezentuje ono tzw. kulturę janisławicką (od Janisławic w powiecie skierniewickim). Do młodszej epoki kamienia (około 4500 – 1800 lat p.n.e.), neolitu, zaliczyć można pojedyncze znaleziska siekierki krzemiennej i toporków kamiennych z Niwisk i Siedlanki oraz pochodzące ze stanowisk wydmy w Hucinie i Przyłęku drobne wyroby krzemienne i ułamki ceramiki. Jednym z najbardziej ciekawych narzędzi neolitycznych jest znaleziona w Niwiskach, na tzw. Zadworze, siekierka czworosieczna z lekko zwężonym obuchem i o powierzchni idealnie wygładzonej, wykonana z krzemienia pasiastego. Godne uwagi są także fragmenty naczyń zdobionych odcisniętym sznurem z drugiego stanowiska w Przyłęku, a więc reprezentujące kulturę ceramiki sznurowej. Ostatnim śladem osadnictwa pradziejowego na naszym terenie jest stanowisko wydmy w Siedlance, gdzie udokumentowano występowanie fragmentów ceramiki kultury przeworskiej. Rozwijała się ona tu w II wieku n.e., we wczesnym okresie rzymskim. Zorganizowane osadnictwo wkroczyło na teren obecnej gminy dość późno, dopiero w XVI wieku. Najstarszą wymienioną w dokumentach miejscowością jest Trześć – wymieniona w rejestrze podatkowym z 1576 roku. Trześć powstała prawdopodobnie w 1551 roku, Niwiska – 1565, Przyłek – 1578, kilka lat później Kosowy i Siedlanka, Hucisko – przed rokiem 1672, Zapole około 1765 roku, Leszcze wymieniono po raz pierwszy w źródłach w 1731 roku. Rozwój regionu w okresie przedrozbiorowym został zakłócony najazdem szwedzkim oraz najazdem wojsk Jerzego Rakocznego. Ziemia obecnej gminy była trasą przemarszu wojsk szwedzkich i według niektórych źródeł oddział szwedzki dowodzony przez Króla Gustawa miał stoczyć w okolicach Niwisk przegraną bitwę z oddziałami koronnymi i partyzantami Czarnieckiego. W okresie konfederacji barskiej tereny leżące w widłach Wisły i Sanu były miejscem działań wojennych i związanych z tym rabunków, kontrybucji, wyniszczenia folwarków i grabieży gospodarstw chłopskich. Już w czasie pierwszego rozbioru tereny gminy znalazły się pod zaborem austriackim, przez okres zaborów tereny rozwijały się bardzo powoli z powodu braku jakichkolwiek inwestycji władz austriackich i dużych obciążeń podatkowych na rzecz zaborcy. W okresie I wojny światowej tereny znów stały się areną działań wojennych, przemarszu wojsk austriackich, niemieckich i kilkumiesięcznego pobytu Rosjan, który spowodował grabieże majątków, między innymi wielu cennych eksponatów z XIX – wiecznego dworu w Niwiskach należącego do ostatniego właściciela dr Jana Hupki. W czasie II wojny światowej teren gminy znalazł się w centrum niemieckiego poligonu wojskowego, w związku z tym większość mieszkańców została wysiedlona, w 80% zniszczeniu uległy budynki mieszkalne – w tym obiekty zabytkowe. Po zakończeniu wojny na tereny gminy powrócili wysiedleni mieszkańcy.

2. Położenie geograficzne Gminy Niwiska

Gmina Niwiska usytuowana jest w północno - zachodniej części województwa podkarpackiego w powiecie kolbuszowskim. Graniczy z pięcioma gminami: Cmolasem, Kolbuszową, Ostrowem, Przeclawiem i Mielcem. Zajmuje obszar 9505 ha. W skład gminy wchodzi 9 sołectw, tj.: Niwiska, Hucina, Przyłek, Kosowy, Siedlanka, Trześć, Zapole, Hucisko i Leszcze. Nasza gmina wchodzi w skład Mielecko - Kolbuszowsko - Głogowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Obszar gminy to w 46% lasy, zajmują 4361 ha, co daje nam pierwsze miejsce w powiecie kolbuszowskim. Teren gminy Niwiska z uwagi na znaczny stopień zalesienia, niskie zaludnienie, brak przemysłu i niewielkie zanieczyszczenie środowiska, należy do jednych z najbardziej atrakcyjnych turystycznie obszarów północnej części województwa podkarpackiego. Przebiegająca przez naszą gminę droga wojewódzka relacji Mielec - Kolbuszowa - Leżajsk oraz szereg dróg powiatowych przyczynia się na rozwój turystyki w naszej gminie. Przez gminę przebiegają dwa szlaki turystyczne oraz trzy szlaki pielgrzymkowe.

3. Zabytki Gminy Niwiska wpisane do rejestru zabytków

Rejestr zabytków prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Dla Gminy Niwiska jest nim Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków w Przemyślu, delegatura w Rzeszowie. Wpis do rejestru odbywa się na mocy decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wydanej z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy (art.9.1). W tym samym trybie do rejestru może być też wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru oraz nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

W poniższej tabeli znajdują się zabytki wpisane do rejestru zabytków Wojewódzkiego konserwatora Zabytków w Przemyślu. Kolejne kolumny zawierają opis zabytku: formę własności, rodzaj użytkowania, numer w rejestrze, datę wpisania do rejestru oraz opis.

Lp.	Zabytek	Forma własności	Użytkowanie	Nr w rejestrze i data wpisania
1.	Zespół parkowo - dworski w Niwiskach - dwór powstały przed 1852 rokiem	komunalna	Obecnie w obiekcie znajduje się GOKiB i Szkoła Muzyczna I stopnia w Niwiskach.	A- 1006 z 29.08.78
Opis zmian: -odtworzenie mozaiki parkietowej w czterech salach parteru w dworze -wyposażenie w meble pomieszczeń dworu (biblioteka);				
2.	Zespół parkowo - dworski w Niwiskach - oficyna dworska pochodząca z XVII wieku	komunalna	Budynek stanowi siedzibę Szkoły Muzycznej I stopnia	A- 1006 z 29.08.78
Opis zmian: Do października 2012 roku oficyna dworska służyła jako Posterunek Policji. Budynek przejęty w 2013 roku na rzecz Gminy Niwiska, przeszedł gruntowny remont: I etap: inwestycja polegała na wykonaniu robót budowlanych związanych z rozbudową i przebudową części budynku (z wyłączeniem części zamieszkałej) oraz nadbudową strychu nieużytkowego na cele dydaktyczne szkoły muzycznej. W wyniku przebudowy na parterze obiektu powstały 2 sale dydaktyczne, świetlica, toaleta, garderoba, holl, a na poddaszu 14 sal lekcyjnych, 2 toalety i komunikacja wewnętrzna. Wykonano również odwodnienie budynku. II etap: inwestycja polegała na odtworzeniu piwnic, wykonaniu ogrzewania i montażu elementów akustycznych. W zaadaptowanych podziemiach prowadzone są zajęcia edukacyjne gry na instrumentach. III etap: adaptacja dawnych pomieszczeń mieszkalnych i części piwnic na salę rytmiki oraz studio nagrań				
3.	Zespół parkowo - dworski w Niwiskach - spichlerz powstały przed 1852 rokiem	prywatna	niezagospodarowany	A- 1006 z 29.08.78
4.	Zespół parkowo - dworski w Niwiskach - kapliczka	prywatna	kultowe	A- 1006 z 29.08.78
5.	Zespół parkowo - dworski w Niwiskach- park krajobrazowy	komunalna	park	A- 1006 z 29.08.78
Opis zmian: - przebudowa drogi głównej na dziedzińcu; - przebudowa dojścia do oficyny na dziedzińcu; - budowa głównego dojścia od parkingu południowego do oficyny i dworu; - przebudowa dróg dojazdowych; - budowa alejek spacerowych; - budowa parkingu dla samochodów osobowych wraz z drogą manewrową o nawierzchni z kraty trawiastej plastikowej - na południe od parku; - budowa parkingu dla samochodów osobowych wraz z drogą manewrową o nawierzchni z kostki brukowej betonowej - od północnej strony sadu;				

- przebudowa sieci energetycznej wraz z budową oświetlenia; - wzbogacenie parku o małą architekturę (ławki, kosze na śmieci, krzesła ogrodowe, donice, trejaż wolnostojący pod pnączą); - wykonanie nasadzeń oraz cięcia pielęgnacyjne w parku;				
6.	Zespół kościelny złożony z kościoła, dzwonnicy i ogrodzenia wraz z murem oporowym	parafialna	kościół	A-223 z 08.08.2007
Opis zmian: W 2022 r. rozpoczęto demontaż sufitu z blach, zerwanie starej wylewki cementowej, ocieplenia oraz płyt żelbetowych o gr. 10 cm. następnie wykonano izolacje p.poż. dźwigarów stalowych farbą termoodporną pęczniejącą, izolację przeciwwilgociową z folii polietylenowej szerokiej (paroizolacja), izolację cieplną i akustyczną z wełny mineralnej oraz wykonanie podłogi z desek iglastych gr. 32 mm stropu nawy głównej. Wykonano również konstrukcję stropu łukowego nawy głównej (powrót do starego wyglądu kościoła z 1880 r.) wraz z wykonaniem paraizolacji z folii, deskowania pełnego z desek iglastych impregnowanych preparatami p.poż, grzybobójczym, owadobójczym, montaż siatki Rabitza, wykonanie tynku cementowego, szpachlowanie masą RAMERS gr. 1 mm dwukrotnie oraz wykonanie powłok malarskich pędzlem na tynkach dwukrotnie. Na słupach przy ścianach i łukach wykonano nowe gzymsy w ilości 8 szt.				
7.	Kaplica cmentarna pod wezwaniem Wniebowstąpienia Pana Jezusa	parafialna	kaplica cmentarna	A-234 z 14.09.2007

4. Wykaz obiektów zabytkowych w Gminie Niwiska wpisanych do gminnej ewidencji zabytków:

HUCISKO

1. Zagroda-dom; drewniana, lata 30-ste XX wieku
2. Dom; drewniany; 1950 r.

KOSOWY

3. Park dworski- pozostałości; XIX wiek

NIWISKA

4. Kościół parafialny pod wezwaniem św. Mikołaja; murowany; lata 1876-1880
5. Kaplica grobowa p.w. Wniebowstąpienia Pana Jezusa; ceglana; 1874 r.
6. Kapliczka; murowana; 1931 r.
7. Kapliczka; murowana; 1900 r.
8. Zespół dworski – dwór; murowany; około 1852 r.
9. Zespół dworski – oficyna ; murowana; XVII wiek
10. Zespół dworski – spichlerz; murowany; około 1852 r.
11. Zespół dworski – kapliczka; murowana; około 1900
12. Zespół dworski – park krajobrazowy, XVII wiek, połowa XIX wieku
13. Posterunek żandarmerii; drewniany; około 1914 r.

PRZYŁĘK

14. Kapliczka; murowana; około połowy XIX wieku
15. Park dworski – pozostałości; połowa XIX wieku

SIEDŁANKA

16. Kapliczka; drewniana; około 1870 r.
17. Kapliczka; murowana; 1947 r.
18. Zagroda – dom; drewniana; lata 20-ste XX wieku

19. Stodoła ze stajnią – lata 20-ste XX wieku

Zarządzeniem nr 54/2023 Wójta Gminy Niwiska z dnia 22 sierpnia 2023 roku został skreślony i wyłączony z Gminnej Ewidencji Zabytków układ przestrzenny wsi Niwiska (datowany na XVI w.).

5. Archeologia

W gminie Niwiska znajduje się 60 stanowisk archeologicznych. Najstarsze ślady działalności człowieka na tym terenie pochodzą z mezolitu. Z tego okresu na terenie gminy odkryto 7 stanowisk. Dość licznie reprezentowane są też stanowiska z epoki neolitycznej- z tzw. „kultury ceramiki sznurowej”, z kultury łużyckiej (5 stanowisk), pojawiają się też oznaki wpływów rzymskich. W czterech pierwszych wiekach n.e. na naszych ziemiach rozwijała się tzw. „kultura przeworska”- z tego okresu pochodzą dwa stanowiska. Dość licznie występują stanowiska z materiałem nowożytnym. Oprócz tego spora część stanowisk ze względu na mało charakterystyczny materiał została ogólnie określona jako prehistoryczna.

Lista wszystkich stanowisk archeologicznych położonych na terenie gminy Niwiska znajduje się w załączniku do niniejszego programu.

VI. DIAGNOZA STANU OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH W GMINIE NIWISKA

Poniższa tabela pokazuje stan i zagrożenia dla obiektów znajdujących się w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Lp.	Obiekt	Stan zachowania	Zagrożenia
1.	Zespół parkowo - dworski w Niwiskach - dwór	bardzo dobry	Obecnie brak zagrożeń
2.	Zespół parkowo - dworski w Niwiskach - oficyna dworska	bardzo dobry	Obecnie brak zagrożeń, po gruntownym remoncie obiekt zyskał estetyczny wygląd zewnętrzny jak i wewnętrzny
3.	Zespół parkowo - dworski w Niwiskach- spichlerz	bardzo zły	Brak remontu może doprowadzić do zniszczenia budynku
4.	Zespół parkowo - dworski w Niwiskach- kapliczka	bardzo dobry	Obecnie brak zagrożeń
5.	Zespół parkowo - dworski w Niwiskach - park krajobrazowy	bardzo dobry	Obecnie brak zagrożeń, po Rewitalizacji założenia parkowo-dworskiego w Niwiskach
6.	Zespół kościelny złożony z kościoła, dzwonnicy i ogrodzenia wraz z murem oporowym	dobry	Obecnie brak zagrożeń
7.	Kaplica cmentarna pod wezwaniem Wniebowstąpienia Pana Jezusa	dobry	Brak poprawnej izolacji fundamentów powodującej podsiąkanie wody kapilarnej i w konsekwencji pęknięcie tynku

Obiekty pozostające poza rejestrem konserwatora zabytków, a znajdujące się w ewidencji zabytków są częściowo zaniedbane, a niektóre z nich są w bardzo złym stanie technicznym – stanowią głównie własność prywatną. Niektórzy właściciele nie żyją, a sprawy spadkowe nie zostały uregulowane i w związku z tym obiekty są pozbawione bieżącego remontu.

Utrzymywanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i ponoszenie kosztów w tym zakresie, dbałość o zachowanie śladów historii, tradycji i wartości kulturowych jest naszym wspólnym dobrem i obowiązkiem. Obecny stan obiektów zabytkowych będących własnością Gminy Niwiska jest efektem wieloletnich starań, pozyskanych środków i dobrej współpracy z konserwatorem zabytków.

VII. CELE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Aktualizacja i uzupełnienie bazy danych

1.1 Dokonanie przeglądu w terenie z udziałem Rady Sołeckiej i weryfikacja posiadanych wykazów.

1.2 Kwalifikacja obiektów pod kątem stanu estetycznego.

1.3 Aktualizacja dokumentacji fotograficznej wszystkich istniejących obiektów.

1.4 Aktualizacja danych własnościowych obiektów do kart ewidencyjnych.

2. Podejmowanie działań w zakresie odnowy zabytków

2.1 Pozyskiwanie środków zewnętrznych na odnowę zabytków będących własnością gminy.

2.2 Informowanie innych właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków.

3. Oznakowanie obiektów zabytkowych

3.1 Wykonanie tablic informacyjnych o zabytkach wpisanych do rejestru.

3.2 Wprowadzenie dodatkowego oznakowania na drogach gminnych i powiatowych, w celu ułatwienia dojazdu do obiektów zabytkowych.

4. Edukacja i promocja Zabytków Gminy Niwiska

4.1 Gromadzenie i udostępnianie materiałów dotyczących zabytków gminy Niwiska.

4.2 Włączenie tematów ochrony miejscowych zabytków do zajęć szkolnych.

VIII. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Wójt Gminy Niwiska sporządzi w roku 2024 i 2026 sprawozdania, które zostaną przedstawione Radzie Gminy Niwiska.

W roku 2026 rozpoczęte zostaną przygotowania do opracowania i przyjęcia w roku 2027 Gminnego Programu Opieki nad zabytkami na lata 2027-2030.

**WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY
NIWISKA**

Lp.	Miejscowość oraz numer stanowiska	Rodzaj i chronologia stanowiska
1	Hucina st. 1	ślad osadnictwa z epoki kamienia
2	Hucina st. 2	1. ślad osadnictwa neolitycznego 2. obozowisko mezolityczne
3	Hucina st. 3	ślad osadnictwa z neolitu - wcz. EB
4	Hucina st. 4	Urządzenie produkcyjno - gospodarcze chronologia nieokreślona
5	Hucina st. 5	Osada z epoki brązu
6	Hucisko st. 1	ślad osadnictwa z epoki kamienia
7	Hucisko st. 2	1. Ślad osadnictwa k. łużyckiej - EB 2. osada nowożytna
8	Hucisko st. 3	Urządzenie produkcyjno - gospodarcze (huta szkła) – okres nowożytny
9	Hucisko st. 4	Urządzenie produkcyjno - gospodarcze (huta szkła) – okres nowożytny
10	Kosowy st. 3	Osada kultury łużyckiej- EB-Ha
11	Kosowy st. 3A	Osada kultury łużyckiej
12	Kosowy st. 4	1.ślad osadnictwa KAK - neolit 2.ślad osadnictwa KPL - neolit 3.ślad osadnictwa k. łużyckiej - EB-Ha
13	Kosowy st. 5	Ślad osadnictwa p. średniowiecznego
14	Kosowy st. 6	Ślad osadnictwa z epoki kamienia
15	Leszcze st. 1	1.osada – prahistoria 2.ślad osadnictwa – XVII w.
16	Leszcze st. 2	1.osada – prahistoria 2.ślad osadnictwa – XVII w.
17	Leszcze st. 3	skarb
18	Leszcze st. 4	urządzenia produkcyjno – gospodarcze
19	Leszcze st. 5	1.ślad osadnictwa – neolit 2.osada – okres nowożytny
20	Leszcze st. 6	osada z epoki kamienia
21	Leszcze st. 7	ślad osadnictwa – epoka kamienia
22	Leszcze st. 8	1.osada - prahistoria 2.ślad osadnictwa – okres nowożytny
23	Leszcze st. 9	ślad osadnictwa z wczesnej epoki brązu
24	Leszcze st. 10	osada – okres nowożytny
25	Leszcze st. 11	ślad osadnictwa – epoka kamienia
26	Niwiska st. 1	Ślad osadnictwa neolitycznego
27	Niwiska st. 2	Ślad osadnictwa KCSz - neolit
28	Niwiska st. 3	Ślad osadnictwa mezolitycznego
29	Niwiska st. 4	Urządzenie produkcyjno - gospodarcze (produkcja szkła - okres nowożytny)
30	Niwiska st. 5	Ślad osadnictwa k. przeworskiej – OWR
31	Niwiska st. 6	Huta szkła - okres nowożytny
32	Niwiska st. 7	Ślad osadnictwa prahistorycznego

33	Niwiska st. 8	1. ślad osadnictwa prehistorycznego 2. ślad osadnictwa p. średniowiecznego
34	Niwiska st. 9	Ślad osadnictwa z epoki kamienia
35	Niwiska st. 10	Ślad osadnictwa prehistorycznego
36	Niwiska st. 11	Ślad osadnictwa z wczesnej epoki brązu
37	Przyłęk st. 1	Osada neolityczna
38	Przyłęk st. 2	Obozowisko mezolityczne
39	Przyłęk st. 3	1. obozowisko k. janisławickiej (mezolit) 2. osada neolityczna
40	Przyłęk st. 4	Osada z epoki kamienia
41	Przyłęk st. 8	Osada neolityczna
42	Przyłęk st. 9	Osada neolityczna
43	Przyłęk st. 10	1. ślad osadnictwa z epoki kamienia 2. osada prehistoryczna
44	Przyłęk st. 11	Ślad osadnictwa prehistorycznego
45	Przyłęk st. 12	Cmentarzysko ciałopalne- prehistoryczne
46	Przyłęk st. 13	1. ślad osadnictwa z epoki kamienia 2. osada nowożytna
47	Przyłęk st. 14	1. osada prehistoryczna 2. ślad osadnictwa średniowiecznego
48	Przyłęk st. 15	1. ślad osadnictwa średniowiecznego 2. osada nowożytna
49	Przyłęk st. 16	Ślad osadnictwa z epoki kamienia
50	Przyłęk st. 17	1. ślad osadnictwa z epoki kamienia 2. ślad osadnictwa prehistorycznego 3. osada nowożytna
51	Przyłęk st. 18	1. ślad osadnictwa p. średniowiecznego 2. osada nowożytna
52	Przyłęk st. 19	Kurhany – chronologia nieokreślona
53	Siedlanka st. 1	1. ślad osadnictwa z epoki kamienia 2. osada prehistoryczna
54	Siedlanka st. 2	1. ślad osadnictwa z mezolitu 2. ślad osadnictwa z epoki kamienia 3. ślad osadnictwa neolitycznego 4. ślad osadnictwa k. łużyckiej - EB-Ha 5. ślad osadnictwa k. przeworskiej – OWR
55	Siedlanka st. 3	Ślad osadnictwa neolitycznego
56	Trześń st. 1	1. obozowisko mezolityczne 2. osada nowożytna
57	Trześń st. 2	Ślad osadnictwa mezolitycznego
58	Trześń st. 3	Ślad osadnictwa z wczesnej epoki brązu
59	Zapole st. 1	Osada nowożytna
60	Zapole st. 2	Osada prehistoryczna

Wykaz skrótów:

- śl. osadn.- ślad osadnictwa (1-2 artefakty)
wcz. Epoka brązu-wczesna epoka brązu
p. neolit-wcz.EB- późny neolit-wczesna epoka brązu
EB- epoka brązu
EB-Ha- epoka brązu- okres halsztacki

OWR- okres wpływów rzymskich
KPL- kultura pucharów lejowatych
KAK- kultura amfor kulistych
KCSz- kultura ceramiki sznurowej (kultura ze schyłku neolitu)
p. średniowiecze- późne średniowiecze